

Бесіду вів С. Авдєєв, аналітик ЦІТУ, м. Харків

# ВАЛЕРІЙ ЛЮДМИРСЬКИЙ: «УКРЗАЛІЗНИЦЯ МАЄ ПОТУЖНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІЗ ЗБІЛЬШЕННЯ ЗИСКУ ВІД РОБОТИ ЯК ЛІЦЕНЗІАТ»

**Укрзалізниця має найпотужніше енергетичне господарство в країні, тому енергозбереження та ефективність закупівлі електроенергії стоять на першому місці в енергетичному господарстві залізниць. Ставши ліцензіатом на оптовому ринку електроенергії, Укрзалізниця не тільки щорічно економить мільйони гривень, але й має можливість заробляти кошти на оновлення інфраструктури.**

Про перспективи та проблеми систем фахового енергозбуту ми поговорили з незалежним експертом у галузі енергетики Валерієм Марковичем Людмирським.

— Понад 10 років залізниці є ліцензіатами з постачання та передачі електроенергії. Яких результатів удалося досягти за цей час?

— У 2002 році в результаті ретельного аналізу, чисельних проб та помилок було прийнято рішення, відповідно до якого залізниці мали отримати статус ліцензіатів із передачі й постачання електричної енергії за регульованим тарифом та стати повноцінними учасниками Енергоринок. Звісно, такий статус не тільки давав залізницям певні права, а й накладав серйозну відповідальність.

На сьогодні багаторічна робота з виходу залізниць на Енергоринок

завершена — усі залізниці України є повноправними членами енергетичного сектору держави, а їх частка в загальнодержавному енергетичному балансі перевищує 4%. Залишились у минулому багатомільйонні витрати на створення необхідних автоматизованих систем, паперові війни із суміжними ліцензіатами, суди та чисельні перевірки різноманітних контролюючих органів.

Уже всі залізниці з метою постачання електроенергії своїм споживачам (у т. ч. і власним підрозділам) закуповують її на Оптовому ринку електричної енергії України (ОРЕ). При цьому всі споживачі отримують електроенергію за єдиними роздрібними тарифами, а витрати залізниць на здійснення цієї діяльності (утримання частини власного електроенергетичного господарства) компенсуються їм у вигляді алгоритму



Енергоринку, передбаченого для ліцензійатів — постачальників за регульованим тарифом.

Однак потенціал ще не вичерпано, і збільшення зиску залізниць від роботи як ліцензійатів із постачання та передачі електричної енергії цілком можливе.

На даному етапі найважливішим є:

- а) ефективна координація роботи всіх шести залізниць на Енергоринку шляхом централізації певних процесів;
- б) подальше зменшення фінансового навантаження «на колесо» шляхом покриття ще більшого спектра витрат залізниць коштами, отриманими від тарифів на постачання та передачу електроенергії;
- в) ефективна адаптація залізничної енергетики в нову модель енергетичного сектору держави, реформування якого передбачено низкою законодавчих актів та має бути завершено впродовж 2015–2017 рр.

— **Законом України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» від 24 жовтня 2013 року № 663-VII передбачено реформування енергетичної галузі. Які зміни відбуватимуться на енергетичному ринку?**

— 31 січня 2014 року набрав чинності Закон України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» (далі — Закон). Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності ринку електричної енергії України та регулює відносини, що виникають у процесі його функціонування.

Фактично це перше потужне реформування енергетичного сектору держави з часів створення Енергоринку. Слід зазначити, що за весь час роботи на ОРЕ залізниці вперше зіткнулися з такими кардинальними змінами в енергетичному секторі держави.

Законом передбачено:

1. Створення ринків: ринку двосторонніх договорів, ринку «на добу наперед», балансуючого ринку, ринку допоміжних послуг та роздрібного ринку електричної енергії.

- На ринку двосторонніх договорів виробники продають вироблену ними електричну енергію, а електропостачальники, електропередавальне підприємство, електророзподільні підприємства, а також кваліфіковані споживачі купують її на умовах домовленості сторін щодо ціни, обсягу, терміну поставки електричної енергії. На ринку двосторонніх договорів виробники та електропостачальники мають право здійснювати купівлю-продаж електричної енергії з метою продажу її іншим учасникам ринку.

- На ринку «на добу наперед» виробники, електропостачальники, електропередавальне підприємство, електророзподільні підприємства та гарантований покупець здійснюють купівлю-продаж електричної енергії в ході організованих торгів «на добу наперед» шляхом укладення за їх результатами відповідних договорів з оператором ринку. Ціни та обсяги купівлі-продажу електричної енергії на наступну добу визначаються відповідно до правил ринку «на добу наперед».

- На балансуючому ринку системний оператор здійснює купівлю-продаж електричної енергії за результатами відбору поданих заявок із продажу (купівлі) електричної енергії учасників балансування. Системний оператор також здійснює купівлю-продаж небалансів електричної енергії, що виникають у сторін, відповідальних за баланс. У межах балансуючої групи сторона, відповідальна за баланс балансуючої групи, здійснює купівлю-продаж небалансів електричної енергії, що виникають в учасників такої балансуючої групи.

- На роздрібному ринку електричної енергії споживачі електричної енергії купують електричну енергію в електропостачальників (незалежних або гарантованих). Кваліфіковані споживачі електричної енергії за власним вибором можуть купувати електричну енергію в будь-якого з незалежних електропос-



**”** Правильність обраного залізницею курсу вже не викликає сумнівів: економічний ефект для залізниць тільки за 2013 рік перевищує 630 млн грн. Крім того, залізничні енергетики як повноправні представники низки робочих груп беруть участь у розробці загальнодержавних нормативно-правових актів, а отже, мають можливість відстоювати інтереси залізниць ще на етапі законотворення

чальників або в гарантованих електропостачальників.

2. Розподіл суб'єктів ринку на: виробників, електропостачальників, електропередавальне підприємство, електророзподільні підприємства, операторів ринку, гарантованих покупців та споживачів (кваліфікованих) електричної енергії.
- Виробник електричної енергії — суб'єкт господарювання, який володіє або користується на законних підставах генеруючими потужностями, виробляє електричну енергію з метою її продажу на ринку електричної енергії та / або надає допоміжні послуги.

- Електропостачальник — гарантований та / або незалежний постачальник електричної енергії, який здійснює постачання електричної енергії споживачам електричної енергії на роздрібному ринку, здійснюючи купівлю-продаж електричної енергії на ринку двосторонніх договорів та / або на ринку «на добу наперед» і на балансуєчому ринку.
- Електропередавальне підприємство — суб'єкт господарювання, що надає послуги з передачі електричної енергії магістральними (міждержавними) електричними мережами.
- Електророзподільне підприємство — суб'єкт господарювання, що здійснює діяльність із розподілу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами.
- Оператор ринку — оператор ринку «на добу наперед», який забезпечує організацію купівлі-продажу електричної енергії на наступну добу.
- Системний оператор — суб'єкт ринку електричної енергії, що здійснює відповідно до ліцензії централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління об'єднаною енергетичною системою України, підтримання балансу в об'єднаній енергетичній системі України та забезпечення паралельної роботи з енергетичними системами інших держав.
- Споживач електричної енергії — суб'єкт господарювання або фізична особа, який використовує

електричну енергію для власних потреб на підставі договору про постачання електричної енергії з електропостачальником або інших підставах, передбачених цим Законом.

Крім того, відповідно до Закону вводиться таке поняття як «кваліфікований споживач» — споживач електричної енергії, який може вільно обирати електропостачальника та безпосередньо укласти з ним договір на обсяг власного споживання електричної енергії. При цьому кваліфікований споживач має укласти й інші договори — у тому числі й з електророзподільним підприємством.

**— Що означає реформування енергетичного комплексу для Укрзалізниці, та як це вплине на її роботу?**

— Діяльність, яку при новій моделі Енергоринок здійснюватимуть залізниці України, а в подальшому — АТ «Укрзалізниця», буде включати в себе розподіл електричної енергії та її постачання. Фактично це та діяльність, яку залізниці здійснюють уже не перший рік, а частка залізничної енергетики в загальнодержавному балансі перевищує 4%.

Щодо розподілу електричної енергії. Здійснення діяльності з розподілу електричної енергії (до сьогодні така діяльність мала назву «здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами») для залізниць України не є чимось новим. Зараз уже можна з упевненістю сказати, що всі залізниці ввійшли до нормального режиму роботи, а певні труднощі, що виника-

ють під час здійснення цієї діяльності, є загальними для всіх ліцензіатів. Кількість таких «труднощів» уже не стільки залежить від необізнаності або низької фаховості працівників господарства, скільки від низької виконавчої дисципліни.

Щодо постачання електричної енергії. Постачання електричної енергії власним та стороннім споживачам фактично здійснюється залізницями з моменту їх електрифікації. Із часом поступове підвищення ефективності такої діяльності вивело її на зовсім інший рівень: від виключно технічного забезпечення електроенергією споживачів до ведення економічно-вигідної підприємницької діяльності.

**— Основним технічним засобом в енергозбуті є автоматизована система комерційного обліку енергії (АСКОЕ). Які перспективи її розвитку?**

— Упровадження АСКОЕ є однією з основних умов роботи залізниць на ОРЕ як ліцензіата з постачання та передачі електричної енергії.

Крім того, згідно з Правилами користування електричною енергією (п. 3.35) об'єкт з приєднаною потужністю електроустановок 150 кВт і більше та середньомісячним обсягом споживання за попередні 12 розрахункових періодів для діючих електроустановок або заявленим обсягом споживання електричної енергії для нових електроустановок 50 тис. кВт-год і більше має бути забезпечений локальним устаткуванням збору та обробки даних у межах періоду, визначеного для встановлення зазначених засобів обліку відповідно до договору.

Звісно, приєднана потужність електроустановок залізничного транспорту набагато більша, а отже, залізниці в будь-якому випадку мають упроваджувати систему локального устаткування збору й обробки даних.

— Нині на перший план виходить питання стабільності функціонування енергосистеми та автоматизованих систем комерційного обліку електроенергії зокрема. Які заходи мають здійснювати залізниці з цієї метою?



— Багаторічний досвід свідчить, що енергетичне господарство залізниць, завдяки отриманим ліцензіям та організованій роботі з постачання та передачі електричної енергії, повною мірою може саме себе «прогодувати». Це вже налагоджений механізм, якому просто не треба заважати.

Кошти, які залізниці отримують від ОРЕ на розвиток та модернізацію власних локальних мереж, мають витрачатися виключно на ці цілі.

**— Якість електроенергії сьогодні відповідає нормам?**

— Одним із найважливіших параметрів якості електроенергії на сьогодні є надійність (безперебійність) її постачання. Часті відключення в більшості випадків викликані «поважним віком» електрообладнання, що використовується енергогосподарством залізниць.

При цьому існують непоодинокі випадки відволікання коштів, за які б мала відбутися заміна застарілого обладнання. Також варто додати, що при електрифікації необхідно суворо дотримуватися всіх вимог, зокрема обов'язковою є зміна фізично й морально застарілого обладнання підстанцій та електромереж.

**— У Польщі та Росії енергосистеми залізниць виокремлені в дочірні компанії. Чи є доцільним утворення такої компанії для ПАТ «Українська залізниця»?**

— Відповідно до законодавства перехресне субсидювання в енергетиці заборонене. Єдиний спосіб уникнути такого субсидювання — це юридично відокремити діяльність залізниць із постачання та передачі електричної енергії від інших видів діяльності.

Крім того, Законом України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» передбачено юридичне та організаційне відокремлення діяльності з розподілу електричної енергії від діяльності з її виробництва та постачання. Така процедура має бути найближчим часом урегульована окремим Законом України. Відповідно до цього Закон у електророзподільним під-



приємствам слід здійснити необхідні юридичні та організаційні заходи з відокремлення видів діяльності, а саме: відокремлення від інших видів діяльності вертикально інтегрованої господарської організації, які не пов'язані з розподілом електричної енергії електричними мережами, що передбачає:

- заборону суміщення посад у складі вертикально інтегрованої господарської організації;
- самостійність прийняття рішень щодо поточних фінансових операцій, експлуатації, будівництва чи модернізації об'єктів місцевих (локальних) електричних мереж для провадження відповідної ліцензованої діяльності.

**— Сьогодні у світі намітилася тенденція до створення залізницями власних електростанцій. Наприклад, японська компанія JR East має 2 власні електростанції, польська та російська залізниці заявляють про плани будівництва. Чи варто Укрзалізниці розвивати власну енергогенерацію?**

— З точки зору здешевлення вартості електроенергії для власного споживання — не варто. Залізничний транспорт є потужним споживачем електричної енергії, а отже, електростанції, що живлять його мережі, мають бути також надпотужними. Відповідно до вимог законодавства (п. 2.4 Умов та правил здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії, затверджених постановою НКРЕ від 08.02.1996 р. № 3) електроенергія,

вироблена на електростанціях, потужність яких більша 20 МВт, має бути продана на ОРЕ. А отже, для споживання залізницями за тим же єдиним роздрібним тарифом, за яким вони купують її зараз.

З точки зору отримання прибутку від генерації електричної енергії — варто. Так само, як і займатися будь-якою господарською діяльністю, що є прибутковою. Однак при цьому слід забезпечити чітке відокремлення різних (не пов'язаних за своєю суттю) видів діяльності. Приклад — ДТЕК. ... добування – збагачення – генерація – передача – постачання...

**— Розвиток технологій отримання електроенергії з альтернативних джерел у всьому світі є пріоритетним завданням, яке тримає на контролі держава. Укрзалізниця має експериментальні ділянки, де встановлено обладнання для отримання енергії із сонячних панелей. Укрзалізниця, на Вашу думку, має розвивати альтернативну енергетику?**

— Ефективність розвитку (використання) альтернативних джерел енергії залежить від державної політики щодо цього питання: якщо держава купуватиме електроенергію за тарифами, що будуть вигідні її виробникам, — в альтернативної енергетики є майбутнє. Однак треба розуміти, які купівля цієї електроенергії за підвищеними (у 2–3 рази) тарифами лягає тягарем на єдиний роздрібний тариф, а отже, на плечі всього народного господарства країни. 